

Зайцев Олександр Васильович
*к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Сумський державний університет*

ОЦІНКА ФОРМАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

Двадцять століття розгорнуло перед світовою спільнотою масштабну панораму грандіозних змін в соціально-економічному бутті людства і осмислення цих змін, без сумніву, зажадає від дослідників пошуку інтегруючого теоретико-економічного осмислення.

З одного боку, узагальнено, зі списку позитивних досягнень минулого століття слід виділити:

— виникнення, розвиток, банкрутство і зникнення в жорсткій конкурентній боротьбі або, якщо не заперечуєте, в «економіко-формаційному відборі» багатьох, що опинилися нежиттєздатними малих, середніх і великих соціально-економічних інституціональних утворень, в тому числі державно-економічних систем планетарного масштабу, таких як наприклад, Російська імперія, Австро-Угорська імперія, Німецькі імперії Кайзера і Гітлера, Японська імперія, СРСР і світова система соціалізму, на тлі успішного розвитку США, Японії і країн Західної Європи;

— масштабне оволодіння силами природи (енергією вуглеводнів, електрики, атома) і, відповідно, об'єктивне зростання могутності людини, що породило у неї ілюзію безмежної влади над природою і суспільними процесами аж до спроб цілеспрямованого зміни світоустрою і навіть зовнішнього вигляду планети і її клімату.

З іншого боку, в списку негативних досягнень ХХ століття слід відзначити:

— безпрецедентне загострення енергетичної, сировинної та екологічної проблем, які сьогодні міцно зайняли високий рейтинг в переліку глобальних суперечностей розвитку нашої цивілізації;

— жахлива і до того ж така, що продовжує стрімко зростати, соціально-економічна нерівність між окремими людьми, країнами і цілими континентами, що обумовлено, з одного боку, елементарним недоїданням (близько 1,1 млрд. жителів Землі з доходами менше 1 дол. в день, що в 2 рази менше встановленого ООН порога бідності), а з іншого — розкішшю і навіть бездумним марнотратством середньостатистичного представника «золотого мільярда», який споживає, за підрахунками російського журналу «Економіст», земних благ в 37,8 раз більше, ніж його «не золотий» колега (для країн «великої сімки» цей показник ще вище — у 47,4 рази) [1, С. 5].

Слід звернути увагу, що і ці та багато інших аналогічних суперечностей соціально ґрунтуються на невмінні генерувати і широко використовувати в повсякденному житті науково-обґрунтованих механізмів як передбачення техногенних наслідків впровадження досягнень науково-технічного прогресу, так і моделей прогнозування суспільно-формаційних результатів соціально-економічного розвитку в рамках такого прогресу. Навіть явне лідерство в такій гонці техніко-технологічної модернізації не тільки не гарантує позбавлення від перерахованих вище глобальних проблем, а й породжує нові не менш значущі загрози. Так, безмежний якісний і кількісний ріст підконтрольних лідерам світової економіки виробничих і енергетичних потужностей, не кажучи вже про швидко зростаючу руйнівну силу зброї, породжує реальну загрозу техногенних катастроф різного рівня і масштабу, перш за все, на територіях самих технологічно розвинених країн. Непередбачувані можливі і досі ніким ще не зпрогнозовані техногенні наслідки тотального поширення «передових» досягнень науково-технічного прогресу: автомобілі як джерела шуму, вихлопів, гіподинамії; трансгенних і вирощених за інтенсивними технологіями продуктів харчування, в якості ймовірних причин не менше інтенсивного зростання захворюваності населення деяких передових в науково-технічному відношенні країн; комп'ютерів і електронних ЗМІ, що дозволяють піти з реальності в віртуальний, а на ділі майстерно керований ззовні світ мрій і фантазій; засобів мобільного зв'язку та інших засобів телекомунікації, що забезпечують

цілодобове «фонове» радіовипромінювання тощо. Чого варта одна тільки терористична загроза, звернена своїм вістрям, головним чином, проти лідерів і об'єктів світового науково-технічного прогресу.

Сьогодні як ніколи актуальним стає не стільки питання, що походить від традицій Римського клубу, про корисність науково-технічного прогресу, скільки на перший план виходить питання про формаційно-соціальну ефективність та справедливість використання його досягнень, що задається як на звичному, життєвому рівні, так і в рамках науково-методологічного осмислення проблеми.

Перш за все, слід зазначити, що в рамках панівної у світі економічної парадигми, що базується на неокласичному і частково неоінституціональному «мейнстрімі», вказане осмислення представляється принципово неможливим. Справа в тому, що панівне сьогодні повсюдно економічне вчення, детально і всебічно досліджує ринково-конкурентний механізм і, за великим рахунком, нічого більше за рамками ринкової системи господарювання не "бачить", принципово ігнорує, точніше, відкидає діалектику економічних процесів як найважливіший принцип пізнання навколишньої дійсності. В результаті неокласичний «мейнстрім» не дає можливості адекватно оцінити справжні результати формаційно-економічного розвитку і, тим більше, — спрогнозувати його довгострокові наслідки, що багато в чому зумовлює нинішнє загострення глобальних проблем.

При такому підході за дужками залишається принципове питання про те, а чи існують інші економічні важелі, а, отже, і показники, крім грошових, які регулюють і, отже, описують економічні процеси?

Описувати та аналізувати факти, зібрані в формі грошових показників за допомогою цих же або інших, але, все ж грошових показників, це все одно, що характеризувати відстань тільки в показниках довжини, наприклад, в кілометрах, і не застосовувати для характеристики відстані такий показник, як час. Але ж людство міряло і вимірює відстань часом нарівні з вимірюванням відстані стадіями, милями, верстами, футами, метрами. В даний час

необґрунтовано відкидаються напрацювання класичної політекономії в формі теорії трудової вартості. Показник вимірювання вартості кількістю витрат праці, який пропонує класична теорія, в основі якого (тобто показника) лежить робочий час [2], є тим фактором і тим економічним показником, який, поряд з грошовими показниками, змінить методологію формаційно-економічного аналізу і суспільно-економічного прогнозування.

Застосування двох вимірювачів для характеристики та аналізу фактів економічних процесів також природно в економіці, як і в фізичних процесах. З іншого боку, застосування вартісних і грошових показників методологічно правомірно і можливо тому, що ці показники вимірювання мають одну якісну основу — людську працю. Кількісно вартісні і грошові показники мають різну природу вимірювання, — вартість міряється кількістю праці, витраченої при виробництві товару, а гроші міряються кількістю товару, взятого в якості еквівалента в операціях обміну товарами. Очевидно, що виникає проблема науково обґрунтованого застосування зазначених вимірників, але це і є один з аспектів розвитку теорії трудової вартості.

Продовження і подальший розвиток теорії трудової вартості є можливим, на наш погляд, на шляху застосування її наукових досягнень на рівні макроекономіки. Потрібен перехід від теоретичної політекономії до практичної економіки на макрорівні. Таким мостом, що зв'яже теоретичні висновки класичної політекономії з їх практичним застосуванням, є кількісна визначеність праці, а точніше — показник кількості праці [2]. Застосування вартісних показників поряд з показниками витрат в грошовій формі розширить можливості економічних досліджень предмета і об'єктів, що вивчаються макроекономікою, дозволить інакше поглянути на функціонування фінансової системи, на процес ціноутворення і інфляції, вкаже напрямки рішень больових економічних проблем.

Література:

1. Губанов С. Планово-корпоративная система и конкурентоспособность // Экономист. 2005. № 12.

2. Зайцев А.В. Исчисление величины стоимости продукта труда // Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. — 2004. № 6(65). — С. 159-165.

Бібліографічний опис: Зайцев, О.В. Оцінка формаційно-економічного розвитку на межі тисячоліть [Текст] / О.В. Зайцев // Научный прогресс на рубеже тысячелетий — 2007 : материалы II Международной научно-практической конференции, г. Днепропетровск, 01-15 июня 2007 г. : — Днепропетровск : Наука и образование, 2007. — Т.4. — С. 93-96.